

BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH ŠTÚDIÍ

Problémy stredných škôl na Slovensku v závislosti od krajov

Bakalárska práca

15. február 2017

Matej Pavlovič

Problémy stredných škôl na Slovensku v závislosti od krajov

Bakalárska práca

Študijný program: Liberálne štúdiá

Študijný odbor : 3. 1. 6 Politológia

Vedúci bakalárskej práce: Prof. PhDr. Iveta Radičová, PhD.

Stupeň kvalifikácie: bakalár (Bc.)

Dátum odovzdania práce: 15. 2. 2017

Dátum obhajoby: 9. 6. 2017

15. Február 2017

Matej Pavlovič

Čestné vyhlásenie o originalnosti práce

Čestne vyhlasujem, že som záverečnú prácu vypracoval samostatne na základe konzultácií a použitia uvedenej vedeckej literatúry, uvedenej v zozname literatúry. Práca, ani jej jednotlivé časti, neboli doposiaľ publikované.

V Bratislave, 15.2.2017

Matej Pavlovič

Abstrakt

Autor bakalárskej práce: Matej Pavlovič

Názov práce: Problémy stredných škôl na Slovensku v závislosti od krajov

Názov vysokej školy: Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií

Vedúci bakalárskej práce: Prof. PhDr. Iveta Radičová, PhD.

Predseda komisie pre obhajoby bakalárskych prác: Samuel Abrahám, PhD

Členovia komisie pre obhajoby bakalárskych prác: Samuel Abrahám, PhD, prof. František Novosád, Mgr. Dagmar Kusá, PhD, prof. Silvia Miháliková

Dátum a miesto: Bratislava, 15. február 2017

Rozsah práce: 39 strán (9 380 slov)

Stupeň kvalifikácie: Bakalár (Bc)

Kľúčové pojmy: školstvo, kraj, kvalita, samosprávny kraj, stredná škola

Táto bakalárska práca sa venuje problematike stredných škôl. Ide najmä o pohľad na školy cez optiku problémov, ktoré sú pre každý kraj špecifické. Prvá časť sa venuje teoretickému pozadiu a definíciám základných pojmov. V druhej časti sa práca zaoberá konkrétnymi vybranými ukazovateľmi kvality stredných škôl. Grafickým zobrazením týchto ukazovateľov vo forme, ktorá ukazuje porovnanie medzi kraji Slovenska, sa dokazuje tvrdenie, že miera problémov stredných škôl sa výrazne líšia v závislosti od krajov. V tretej časti sú zhrnuté hlavné poznatky z rozhovorov s zástupiteľmi odborov školstva troch úradov samosprávnych krajov.

Abstract

Author: Matej Pavlovič

Thesis title: Problems of secondary schools in Slovakia according to the regions

University: Bratislava International School of Liberal Arts

Thesis Advisor: Prof. PhDr. Iveta Radičová, PhD.

Head of the Defense Committee: Samuel Abrahám, PhD

Members of the Defense Committee: Samuel Abrahám, PhD, prof. František Novosád, Mgr. Dagmar Kusá, PhD, prof. Silvia Miháliková

Place and date: Bratislava, February 15th, 2017

Page and word count: 39 pages (9 380 words)

Degree of professional qualification: Bachelor (Bc.)

Keywords: education, region, quality, self-governing region, High School

This bachelor thesis is interested in issues regarding High Schools in Slovakia. The main goal of this work is to look at schools through the optic of these issues, which are specific for each region. The first part is mainly focused on description of theoretic background and some basic definitions. In the second part this thesis is concerned about picked particular quality indicators of High Schools. Thanks to graphs, those indicators are shown in a comparison based on the region. When regions are contrasted, it proves hypothesis to be right because of the significant differences among them. The last core part is mainly focused on summarizing the key points of interviews made with members of Departments of Education of self-governing regions.

Predhovor

Táto bakalárska práca vznikla ako príspevok do debaty ohľadom pripravovanej reformy regionálneho školstva. Jej oblasť záujmu sú najmä stredné školy a ich rozdielne problémy v závislosti od kraju, v ktorom sa nachádzajú. Hlavným cieľom je poukázať na dôvody, pre ktoré je nevyhnutné riešiť problémy stredných škôl na úrovni krajov. Táto hypotéza sa dokazuje na základe kvantitatívnych ukazovateľov, použitím informácií z databáz, ktoré ponúkajú aj informácie za kraj. Druhá metóda na dokázanie hypotézy je kvalitatívna analýza rozhovorov. Tie boli uskutočnené v decembri 2016 so zástupiteľmi odborov školstva troch samosprávnych krajov.

Prínos tejto práce je v tom, že počas tvorby novej politiky na úrovni štátu, poukazuje na nevyhnutnosť vnímania a riešenia problémov na úrovni krajov. V prípade, že sa výsledky tejto práce dostanú do rúk ľuďom, ktorí pracujú na reforme, môže napomôcť tomu, aby sa predišlo niektorým chybám.

Pod'akovanie

Veľká vďaka za pomoc pri tvorbe tejto práce patrí školiteľke, pani profesorke Ivete Radičovej za ochotnú spoluprácu a odborné vedenie. Taktiež ďakujem za kritické podnety a reflexiu pani profesorke Dagmar Kusej.

Obsah

1.0. Úvod	1
2.0. Prvá Kapitola - teoretická časť	6
2.1. Hypotéza	6
2.2. Čo je to ‘problém’ v jazyku stredných škôl	6
2.3. Metodika výskumu	14
3.0. Druhá Kapitola - kvantitatívna analýza	16
3.1. Nezamestnanosť absolventov SOŠ	16
3.2. Zapojenosť SOŠ v duálnom vzdelávaní	18
3.3. Pomer žiakov a učiteľov	20
3.4. Podiel obyvateľov bez strednej školy	23
3.5. Pomer gymnázií a stredných odborných škôl	27
4.0. Tretia kapitola - kvalitatívna analýza	30
4.1. Hlavné zistenia	30
4.1.1. Duálne vzdelávanie	31
4.1.2. Triedy s jazykom národnostných menšín	33
4.1.3. Nedostatok majstrov v odboroch	34
4.2. Vedľajšie zistenia	34
4.3. Zhrnutie rozhovorov	36
5.0. Záver	37
6.0. Implikácie	38
7.0. Zoznam bibliografických odkazov	40
8.0. Zoznam odporúčanej literatúry	42

Zoznam tabuliek a grafov

Graf číslo 1: Index EU SILC v jednotlivých krajoch. Čím vyšší index, tým väčšia miera chudoby. SR	3
Graf číslo 2: Podiel vysokoškolsky vzdelanej populácie v krajoch SR	3
Graf číslo 3: Podiel nezamestnaných absolventov SOŠ z rokov 2014+2015	17
Graf číslo 4: Porovnanie počtu žiakov a počtu žiakov zapojených do duálneho vzdelávania	18
Graf číslo 5: Priemerný počet učiteľov na 100 žiakov - GYM (2015/2016)	21
Graf číslo 6: Priemerný počet učiteľov na 100 žiakov - SOŠ (2015/2016)	22
Graf číslo 7: Percento 25-29r. obyvateľov bez strednej školy (2011)	25
Graf číslo 8: Pomer stredných škôl podľa druhu	27
Graf číslo 9: Pomer žiakov stredných škôl podľa druhu	28
Graf číslo 10: Počet tried stredných škôl s jazykom národnostnej menšiny	33

1.0. Úvod

Stredné školy sú podľa mnohých medzinárodných ukazovateľov na veľmi zlej úrovni. Okrem merania PISA 2015, ktoré definitívne zaradilo Slovensko na chvost rebríčka krajín OECD (OECD, 2016 a), čo sa týka porovnania 15 ročných žiakov, sa na Slovensku ukazujú mnohé iné nedostatky. Časté výmeny na poste ministra školstva znemožňujú akékoľvek snahy o plnenie dlhodobých výziev. Iniciatíva Slovenských Učiteľov (ISU), ktorá reaguje najmä na výrazné finančné podhodnotenie školstva chce vyvíjaním politického nátlaku donútiť politikov ku konsenzu na riešeníach problémov, s ktorými sa ako učitelia dennodenne stretávajú. Okrem ISU vznikli na Slovensku v posledných rokoch viaceré iniciatívy, ktoré majú za cieľ zlepšiť školstvo. Pred parlamentnými voľbami v roku 2016 bolo školstvo jednou z najvýraznejších tém. kedy až 71% opýtaných v ankete odpovedalo, že téma školstva je pre ich rozhodnutie vo voľbe kľúčovou (Median SK, 2016). To naznačuje, že slovenská verejnosť si začínajú uvedomovať dôležitosť kvalitného vzdelania.

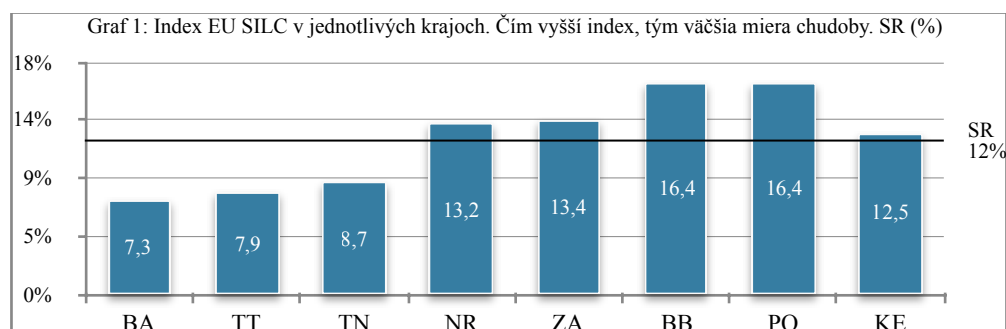
Slovensko sa nachádza v stave, kedy sa potrebuje odraziť od dna a nabráť nový dych. Predseda vlády Slovenskej republiky, Róbert Fico verejne prezentuje víziu viac centralizovaného školstva, kde „štát musí aktívnejšie vstúpiť do komunikácie s vyššími územnými celkami a jasne definovať, v rámci celoštátnej školskej stratégie, čo Slovensko potrebuje.“ (Aktualne.sk, 2016) Súčasný minister školstva, Peter Plavčan, avizuje najväčšiu reformu školstva, aká tu bola za posledných 25 rokov (SME, 2016). Neostáva nič iné, len dúfať, aby táto reforma, ktorá má v reálnych kontúrach vzniknúť v prvej polovici roku 2017, skutočne riešila problémy slovenského školstva v dlhodobom horizonte a nie len kozmeticky upravovala systém tak, aby Slovensko v medzinárodných meraniach vyzeralo lepšie. Návrh cieľov Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania (minedu, 2016) definuje mnohé problémové

oblasti regionálneho školstva. Táto vízia rozvoja školstva v horizonte 10 rokov odpovedá aj na mnohé nedostatky na stredných školách ako napríklad skvalitnenie duálneho vzdelávania, znižovanie socio-ekonomickej bariéry alebo rovnoprávnosť žiakov z národnostných menšín v prístupe k vzdelaniu. Hodnotenie celkového zamerania tejto vízie a kritika jednotlivých bodov nie je cieľom tejto práce. Pre túto bakalársku prácu je dôležitá najmä jedna veta na poslednej strane, ktorá spomína, že je dôležité dodržiavať „princíp subsidiarity, to znamená, že nič, čo je možné rozhodovať na nižšej úrovni, sa nerozhoduje na vyššej úrovni.“ (Minedu 2016)

Slovensko je veľmi rôznorodé. To, čo môže pomôcť jednému regiónu nemusí pomôcť inému. Táto bakalárska práca sa venuje práve dôležitosti riešenia problémov s vedomím rozdielnosti medzi regiónmi. Obohacuje to, čo bolo povedané v dokumente Učiaci sa Slovensko v jednej vete a odôvodňuje nevyhnutnosť riešiť problémy stredných škôl na úrovni krajov.

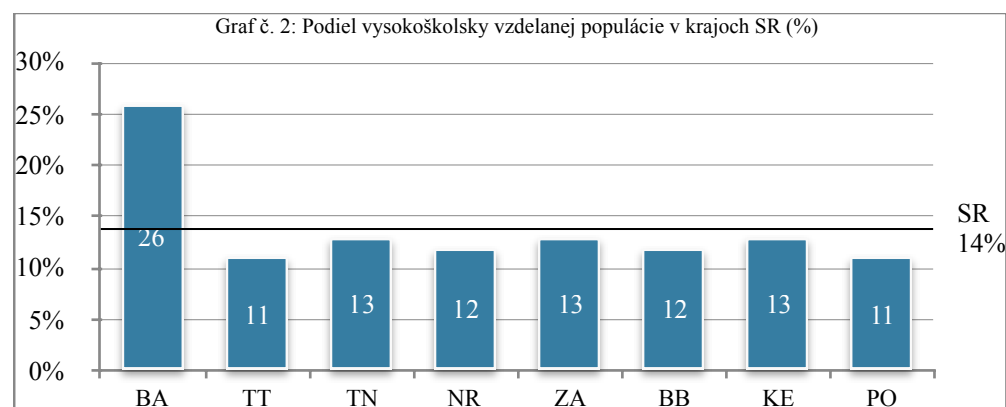
Jednoduchý príklad je použitie výsledkov meraní PISA 2015 v Slovenskom kontexte. Ako jeden z hlavných problémov slovenského školstva sa opäť ukázal nadpriemerný vplyv socio-ekonomického zázemia žiaka na jeho výsledky (NÚCEM, 2016). V praxi to znamená, že škola má na žiakov menší vplyv ako v drvivej väčšine krajín OECD. To, čo má signifikantný vplyv je socio-ekonomické prostredie rodiny. Mimochodom, ak by sa výsledky PISA analyzovali na úrovni krajov, zrejme by boli veľké rozdiely aj v tomto meraní, ale nakoľko sú dostupné len informácie za SR, nemá zmysel sa tým zaoberať ďalej. Jedným z ukazovateľov v socio-ekonomickom zázemí je aj ekonomická situácia domácností. Preto je predpoklad, že negatívny vplyv socio-ekonomického zázemia bude na žiakov väčší tam, kde je ekonomická situácia horšia. V rámci výskumu miery chudoby sa v roku 2014 robilo aj porovnanie medzi krajinami. V grafe

je vidno, že rozdiely medzi krajinami sú výrazné, v niektorých prípadoch až viac ako dvojnásobné.

Zdroj: EÚ SILC, Štatistický úrad SR

Podobný výskum na úrovni Slovenska sa konal v rokoch 2010 až 2013 (Juščáková, 2013), ktorý takisto dokázal, že na Slovensku má socio-ekonomické zázemie významný podiel na úspešnosti žiakov. Jeden z indikátorov tohto merania bola aj vzdelanostná úroveň rodičov. Z výskumu vyplynulo, že čím vzdelanejší sú rodičia, tým väčšia pravdepodobnosť lepších výsledkov žiaka. Ukázalo sa, že spolu s počtom kníh v domácnosti je to najvýraznejší indikátor. Výsledky sčítania ľudu z roku 2011 pritom hovoria o obrovských rozdieloch medzi krajinami práve v tomto ukazovateli. Najviac vyčnieva Bratislavský kraj (26%). Spojením záverov PISA 2015 s faktom, že výška vzdelania rodičov výrazne

Zdroj: SODB 2011, Štatistický úrad SR

ovplyvňuje žiakové výsledky a zároveň poznáním ako sú na tom jednotlivé kraje, sa dá urobiť záver, že socio-ekonomické prostredie rodín v oveľa menšej miere negatívne vplýva na dieťa v Bratislavskom kraji ako v ktoromkoľvek inom. Vďaka tomuto poznaniu sa dá kvalitnejšie skúmať

podstata a príčina problémov a riešiť ich na úrovni, v ktorej sú najefektívnejšie.

Robiť uzávery na základe medzinárodných alebo národných meraní je neefektívne. Ignoruje sa totižto fakt, že školy v rôznych krajoch majú rôzne problémy. Samozrejme, existujú mnohé problémy, ktoré sú identické pre celé Slovensko, ako napríklad nedostatok financií. Táto práca však úmyselne neskúma prípady, kde je problém prítomný v podobnej miere vo všetkých krajoch. Zameriava sa na dokazovanie tvrdenia, že medzi kraji existujú signifikantné rozdiely v miere jednotlivých vybraných problémov, ktoré stredné školy riešia. Dokázanie tejto hypotézy znamená potrebu vytvorenia prognóz dopadov reformy školstva na jednotlivé kraje.

Cieľom tejto práce je poskytnúť autorom pripravovanej veľkej reformy školstva dôkaz dôležitosti riešenia problémov na úrovni krajov. Potvrdenie hypotézy tejto práce otvára dvere ďalšiemu skúmaniu v tejto oblasti. Pre potreby správneho nastavenia reformovaného systému budú nevyhnutné nie len závery tejto práce, ktorá prináša odpoveď najmä na otázku 'prečo je nevyhnutné skúmať problémy stredných škôl na úrovni krajov', ale aj konkrétne pomenovanie všetkých problémov stredných škôl a miera ich výskytu v jednotlivých krajoch. Taktiež, pre skutočné vyriešenie týchto problémov, je pre tím pracujúci na reforme dôležité pripraviť analýzu príčin jednotlivých problémov, aby reforma riešila podstatu problémov a nie len hasila následky. Táto bakalárska práca sa však venuje len vybraným problémom stredných škôl a nemá ambíciu ponúknuť ucelený obraz o problémoch stredných škôl naprieč Slovenskými kraji. Slúži ako podnet k ďalšiemu skúmaniu tejto oblasti v kontexte slovenského školstva.

Prvá kapitola sa venuje analýze teoretických poznatkov o školstve, hľadá odpoveď na otázky ohľadom funkcie a cieľu školy ako takej. V podkapitolách ponúka nosnú hypotézu a základné definície, s ktorými sa v práci narába, deklaruje osobnú motiváciu autora a bližšie špecifikuje metodiku výskumu.

V druhej kapitole sú zosumarizované vybrané problémy stredných škôl na Slovensku a analyzované za pomoci štatistických údajov a grafov. Táto, kvantitatívnymi dátami podložená časť bakalárskej práce, sa venuje najmä prvej časti hypotézy. Tá dokazuje, že problémy stredných škôl na Slovensku je nevyhnutné riešiť na úrovni krajov, lebo hodnoty ukazovateľov kvality nie sú rozdielne len medzi jednotlivými stredoškolskými odbormi, ale aj medzi kraji.

Tretia kapitola je zameraná na kvalitatívnu analýzu rozhovorov s odborníkmi na školstvo v jednotlivých krajoch. V tejto časti prináša práca pohľad na problémy stredných škôl priamo od ľudí, ktorí sú na to v krajoch špecialisti. Rozhovory boli robené v troch krajských úradoch. Väčšie množstvo bolo vhodnejšie, no ostatné s ostatnými úradmi sa nepodarilo dospieť ku rozhovorom. Tri kraje však slúžia ako kvalitný základ na podloženie tvrdení v hypotéze a zároveň poukazujú na niektoré oblasti tejto problematiky z inej perspektívy.

2.0. Prvá Kapitola - teoretická časť

V tejto časti sa práca venuje najmä súhrnu diskurzu v oblasti školstva vo svete aj na Slovensku. Kľúčová je charakteristika kvalitnej školy, lebo od toho sa odvíjajú skúmané problémy. Problém je totižto v tejto práci chápaný ako nedostatok kvality. Preto je potrebné na začiatku nájsť odpoveď na otázku 'čo je kvalitná škola'. Definícia kvalitnej školy poukáže na vlastnosti, ktoré robia školu kvalitnou. Problém vzniká vtedy, keď škola v niektorej z vlastností preukazujúcich kvalitu zaostáva. Táto práca dokazuje, že medzi strednými školami na Slovensku sú rozdiely v miere dosahovania niektorých ukazovateľov kvality.

2.1. Hypotéza

Problémy stredných škôl je nevyhnutné riešiť na úrovni krajov, lebo hodnoty mnohých indikátorov kvality stredných škôl sa signifikantne líšia nie len na základe druhu školy, ale aj na základe geografickej polohy - kraju. Nakoľko má Slovensko decentralizovaný systém správy stredných škôl na úrovni samosprávnych krajov, hľadanie problémov a ich riešení práve na tejto úrovni je efektívne, lebo už v súčasnosti existuje infraštruktúra, ktorá za riešenia na úrovni krajov v rámci svojich kompetencií zodpovedá.

2.2. Čo je to 'problém' v jazyku stredných škôl

Pri študovaní problémov, s ktorými prichádzajú do kontaktu stredné školy je na mieste položiť si na úvod otázky: Akú funkciu má plniť školstvo v spoločnosti? Čo očakávame od školy? Akú pridanú hodnotu má škola pre spoločnosť a akú pre žiaka? V histórii sa nachádza veľké množstvo rôznych názorov na tieto otázky, no veľké množstvo z nich sa týka najmä naplnenia potrieb spoločnosti (trh práce) a výchova jednotlivca pre naplnenie jeho vlastných potrieb. Napríklad Sokrates (Plato, 1997) zastával názor, že úlohou školy je viesť človeka ku cnostiam. Tým má jednotlivcovi zabezpečiť šťastie a spoločnosti bezpečnosť. Veľmi dobre

funkciu školstva neskôr zosumarizovali, ako inak, funkcionalisti. Konkrétne Émile Durkheim a neskôr Talcott Parsons.

Spoločnosť sa podľa štrukturálnych funkcionalistov skladá z viacerých systémov, ktoré sú vzájomne prepojené a vplyvajú jeden na druhý. Zmena funkcie v jednom systéme si vyžaduje zmenu v inom. Spoločnosť funguje, ak sa zachováva rovnováha. Táto rovnováha sa však pravidelne nabúrava vývojom spoločnosti. Napríklad, funkcia *zaučenie do pracovnej pozície* bola kedysi plne v kompetencii zamestnávateľa (napríklad kováč - učeň). Postupom času sa táto funkcia preniesla na inú inštitúciu - školu. Aké funkcie má teda škola v súčasnej spoločnosti?

Na základe Parsonsových myšlienok (Parsons 1959) sa dá hovoriť o dnešných funkciách školy v troch kategóriách.

Prvou kategóriou je socializácia. Je to proces, kedy sa škola stáva mostom medzi rodinou a spoločnosťou. Rozmenené na drobné, škola vychováva mladého človeka ku normám správania, hodnotám, zvykom, zaužívaným štandardom, aby vedel fungovať v spoločnosti medzi ostatnými ľuďmi.

Druhou kategóriou je profesionalizácia. Napriek tomu, že o tejto funkcii Parsons explicitne nehovorí, uznáva, že jednou z funkcií školy je jednoducho vzdelávať človeka. Škola mu má dať znalosti a zručnosti - v modernom slovníku kompetencie (Vantuch, 2016) - potrebné na neskoršie uplatnenie sa na trhu práce.

Funkcia školy je podľa Parsonsa aj zatriedenie ľudí do spoločnosti. Na princípe meritokracie má identifikovať kto je schopný, v ktorej oblasti a nasmerovať ho tým do života. Silné a slabé stránky človeka, ktoré sa prejavujú počas školy, môžu viesť napríklad k prihláseniu sa na vysokú školu alebo k práci v konkrétnom segmente hospodárstva regiónu/krajiny.

Sir Ken Robinson, uznávaný súčasný teoretik vzdelávania, zastáva teóriu, ktorá sa dá chápať do značnej miery ako doplnenie a rozvinutie funkcií, o ktorých písal Parsons. Robinson v prednáške na konferencii TED (2013) opísal tri hlavné podmienky, ktoré zabezpečia kvalitné vzdelanie do budúcnosti.

Podmienka číslo jeden je silná individualizácia vzdelávacieho procesu - zameranie sa na talenty a dary jednotlivcov v širšej škále ako v súčasnosti. Podľa Robinsona sú v súčasnosti prírodovedné odbory dôležitejšie ako humanitné a humanitné odbory sú dôležitejšie ako umenie a šport. Zastáva názor, že všetky tieto odbory by mali byť rovnocenné a každý žiak by mal mať možnosť rozvoja práve v odbore, na ktorý má prirodzený talent.

Druhá podmienka úspešnej školy je, že by mala vzbudzovať u žiakov úžas a záujem cez kreatívne učenie kvalitnými učiteľmi. (Robinson, 2013) Myšlienka, že škola je tak kvalitná ako jej učitelia je uznávaná čím ďalej tým viac. Napríklad Amanda Ripley vo svojom výskume (Ripley, 2013) študovala, prečo sú niektoré krajiny úspešnejšie v medzinárodnom testovaní PISA ako USA. Z výsledkov jej práce vyplynulo, že práve kvalita pedagógov je rozhodujúca. Napríklad vo Fínsku, v krajine, ktorá sa pravidelne umiestňuje na popredných priečkach meraní PISA, sú triedy, podľa Ripley, často pomerne zle vybavené v zmysle moderných technológií, ale kvalita učiteľov sa udržuje na veľmi vysokej úrovni. Vďaka prísnyim kritériám na prijatie na pedagogické vysoké školy, a ich náročnosť, sa vyselektujú skutočne len tí najväčší profesionáli na učiteľské povolanie. To je samozrejme podmienené vysokou atraktivitou učiteľského povolania v očiach verejnosti.

Nakoniec je podľa Robinsona kľúčovou úlohou školy naštartovať v žiakoch kreativitu. Kreativita je vlastnosť, ktorú žiaci budú potrebovať

viac, ako kedykoľvek predtým. Robinson vo svojom najsledovanejšom vystúpení na konferencii TED (2006) prezentoval zaujímavú myšlienku:

„Deti začínajúce v škole tento rok pôjdu do dôchodku v roku 2065. Nikto netuší, napriek všetkým expertízam, ktoré sa tu (na konferencii TED, pozn. autora) predostreli za posledné štyri dni, ako bude svet vyzerat' o 5 rokov.”

Teórií ohľadom funkcie školy je veľa. Avšak mnohé sa zhodujú v tom, že škola má žiaka pripraviť na život, teda jeho budúcnosť. Čo to v realite znamená je však už na debatu. Učenie faktov je škodlivé, lebo zbavuje rozum kreativity, ale nie len to. Zároveň totiž dáva falošný pocit vševedomosti. (Turek, 2016) Predkladanie hotových faktov učí žiakov veriť predloženým informáciám aj v ich životoch. Učí ich to pozerat' na svet nekriticky a prijímať dogmatické tvrdenia ako pravdivé. (Turek, 2016) Odpoveďou na tieto problémy je rozvoj kritického myslenia a kreativity u žiakov.

Zimenová (2014) poukazuje na to, že mnohí učitelia sa začali sťažovať na merania PISA. Hlavnou príčinou sťažností je podľa Zimenovej, že výsledky testov motivujú politikov krajín ku zameraniu sa na zlepšenie jeho výsledkov a ochudobňujú žiakov o ostatné dôležité podnety, čo v konečnom dôsledku znamená, že žiaci sú horšie pripravení na život - aj napriek tomu, že možno spravia testy lepšie. Pri testoch, ako napríklad PISA, sa porovnáva len zopár vybraných predmetov. Väčšinou to je matematika a gramotnosť, prípadne cudzí jazyk. Problém vzniká vtedy, keď sa výsledky nesprávne interpretujú politikmi. Napríklad, keby na zlé výsledky PISA 2015 Slovenska v prírodovednej oblasti zodpovední pridali hodiny prírodovedy. Takéto riešenie naznačila Veronika Remišová (Remišová, 2017) po rokovaní so súčasným ministrom školstva Slovenskej republiky. To však nerieši problém v jeho podstate, lebo ako

vraví Romana Kanovská, riaditeľka NÚCEM, meranie PISA vo všeobecnosti nehovorí krajinám, že má učiť viac obsahu z niektorých predmetov. „Štúdia PISA povie krajine a vzdelávaciemu systému aké množstvo žiakov dokáže logicky myslieť, kreatívne, tvorivo...” (Kanovská, 2016) To znamená, že pri analýze dát si treba dať pozor, aby riešenie skutočne reagovalo na problémy, ktoré sa zistili.

Kombinácia Parsonsa a Robinsona je to, čo zrejme ponúka ucelený obraz o funkciách školy. Parsons sa na edukáciu pozerá viac ako na nástroj spoločnosti, aby v budúcnosti mohli byť jednotlivé pracovné pozície pokryté kvalifikovanou pracovnou silou. Na druhú stranu, Robinson vidí primárnu funkciu školy v individuálnom rozvoji žiakových prirodzených daností a zručností. Samozrejme, obaja priznávajú dôležitosť oboch týchto aspektov. V konečnom dôsledku to vyzerá tak, že obaja opisujú v podstate to isté, ibaže z opačnej strany.

Nakoľko jednou z funkcií školstva je to, absolvent naplňal potreby trhu práce a na Slovensku funguje systém štátneho školstva, štát by mal vedieť, čo žiaci potrebujú. Mnohé moderné štáty majú kvalitu edukácie definovanú ako „kvalitnú službu žiakom, rodičom, komunite a celej spoločnosti ako po stránke znalostí a zručností nadobudnutých v škole, tak aj po stránke zabezpečenia harmonického vývoja žiaka, aby sa stal zodpovednou ľudskou bytosťou a členom spoločnosti, a to s akcentom inkluzivity.” (Juščáková, 2013)

Na zistenie toho, do akej miery sa darí štátom zabezpečiť kvalitu vzdelávania sa využívajú kvantifikovateľné ukazovatele, ako napríklad PISA. Ich dôležitosť nespochybňuje zrejme nikto, avšak veľké množstvo ľudí nesúhlasí s niektorými jej prvkami. Za kritiku sa dá považovať aj poznámka Jana Pruchu (2001), spomenutá v publikácii Indikátory kvality vzdelávania v hodnotení škôl od Zuzany Juščákovovej (2013). Hovorí v nej,

že „škola je charakterizovaná nielen svojimi produktmi, ale predovšetkým svojím fungovaním.“. Nie je teda možné riadiť sa len tým, aké výsledky majú žiaci v jednotlivých testoch. Ako Juščová ďalej vysvetľuje, pri úvahách o kvalite školy je nerozumné sa riadiť úslovím „Ťažko na cvičisku, ľahko na bojisku.“ Totižto, podľa Juščákovej, je žiak v škole príliš dlho na to, aby sa z rovnice mohli vynechať všetky vplyvy, ktoré sa nedajú priamo merať vedomostnými testami. (Juščáková 2011)

„Počas školských rokov dieťa dospieva, prechádza teda vývinovými zmenami, a okrem vedomostí a sociálnych návykov si odnáša veľa neverbálnych vnemov, názorov, postojov a praktík (a niekedy aj poškodení!), často na celý život. V kvalitnej škole na každom dieťati záleží, každé dieťa zažije úspech, každé dieťa dosiahne svoje maximum, alebo k nemu konverguje. Dodávame, že v kvalitnej škole sa cíti dobre nielen žiak, ale aj učiteľ.“ (Juščáková 2013)

Podobne vníma kvalitu, nedávno zosnulý, slovenský odborník na manažérstvo kvality v škole a vo výučbe, Ivan Turek (2016), ktorý hovorí o probléme, že na Slovensku sa kvalita porovnáva len na základe medzinárodných meraní PISA, TIMSS, PIRLS a pod. Prvou výčitkou je, že ponúkajú skreslené dáta, nakoľko pedagógovia vykonávajúci kontrolu žiakom často dovoľia si radiť alebo im sami radia. Druhá, možno ešte vážnejšia, výčitka je, že tieto testy väčšinou nemerajú kvalitu celkovo, ale len znalosti z matematiky a gramotnosti. Kľúčové indikátory ako spokojnosť žiakov, rodičov, učiteľov, (neskorších) zamestnávateľov alebo škôl vyššieho typu nezisťuje nikto. Tieto dáta sa nezískavajú jednoducho, ale jedine vďaka nim budeme schopný skutočne identifikovať problémy, ktorým slovenské školstvo čelí. Preto Turekova kritika systému, ktorý takéto zbery dát ešte nezaviedol je na mieste. „Na rozdiel od mnohých hospodársky vyspelých štátov sveta nemá Slovensko vypracovaný všeobecne akceptovaný model zisťovania kvality základných a stredných

škôl ani systém manažérstva kvality týchto škôl (ani kvality vyučovacieho procesu).” (Turek 2016)

Indikátorom kvality školy by teda mala byť kombinácia kognitívnej oblasti - vedomostí a školského výkonu - a oblasti nekognitívneho pôsobenia školy na žiaka - motivácie, empatie, prípadne mäkkých zručností. (Juščáková, 2013)

Úlohou projektu Hodnotenie kvality vzdelávania v rokoch 2010 - 2013 bolo určiť kritéria a indikátory, ktoré by čo najpresnejšie vyhodnotili kvalitu základných a stredných škôl na Slovensku. Na základe takto stanovených merateľných a overiteľných kritérií neskôr vypracovali štúdiu, ktorej sa zúčastnilo 36 stredných škôl a viac ako 2600 žiakov. Štúdia zozbierala 17 meraní rôznych aspektov výchovy a vzdelávania a tiež porovnala vstupné a výstupné testy žiakov vo vyučovacom jazyku, matematike a cudzom jazyku a teda dostali informácie o ich progrese. (Juščáková, 2013)

Na hodnotenie sa použili indikátory, ktoré boli zaradené do ôsmich oblastí života školy (Juščáková, 2013):

1. Vedenie, riadenie a zabezpečovanie kvality
2. Kurikulum
3. Vyučovanie a učenie sa
4. Podpora žiakom
5. Výkon žiakov
6. Medziľudské vzťahy
7. Styk s verejnosťou
8. Zdroje

Na základe skúmania bolo možné identifikovať mnohé problémy škôl, ktoré boli s jednotlivými školami konzultované a tým im pomáhali

napredovať. Táto štúdia otestovala model monitorovania kvality, ktorý zohľadňuje kognitívne aj nekognitívne aspekty vzdelávania na 36 stredných školách. Optimálny stav by nastal, keby takéto monitorovanie prebiehalo na všetkých školách neustále a školy by získavali dáta pre svoje potreby a schopnosť lepšieho nasmerovania. Sebahodnotenie by školám dalo podklady pre zásadné zmeny. Na dosiahnutie tohto stavu, však bude potrebná zmena paradigmy pri pohľade na školstvo, obrovské množstvo energie, odbornosti, politickej vôle a spoločenského konsenzu.

Myšlienka ohľadom rozdielu v paradigme manažmentu inštitúcie, alebo v podstate akejkoľvek inej hierarchizovanej spoločnosti, je zosumarovaná v diele *The Human Side of Enterprise* od Douglasa McGregora (1960). Opisuje v ňom dve protichodné teórie manažmentu. Prvá, teória X, je založená na presvedčení manažéra, že jeho zamestnancov práca nebaví, že potrebuje mať dohľad a kontrolu nad prácou svojich podriadených, a že zamestnanec sa dá motivovať prakticky iba strachom a peniazmi. Na druhú stranu, manažér, ktorý používa teóriu Y deleguje na podriadených zodpovednosť, necháva ich kreatívne participovať a prinášať inovácie, je presvedčený, že zamestnancov baví pracovať na dosahovaní cieľov, a že sa ich dá motivovať mnohými spôsobmi.

Školstvo na Slovensku stojí na rúzcestí. Buď sa zavedú dobré zmeny alebo zlé. Každopádne pri školstve platí, že efekt zmien je cítiť až s odstupom viacerých rokov, nakoľko je potrebné čakať kým si zmenami prejde prvá generácia. Preto sú zmeny v školstve náročné. Avšak pokiaľ sa budú ľudia, ktorí tvoria reformu držať istých princípov, tak by sa riziko pochybenia malo minimalizovať. Na zosumarizovanie, princípy, ktorých je nevyhnutné sa držať sú napríklad: rozvoj kreativity, dôkladná analýza dostupných dát a riešenie príčin, nie len hasenie následkov. S tým súvisí aj princíp, ktorého dôležitosť dokazuje táto práca - riešiť problémy stredných škôl na úrovni krajov.

2.3. Metodika výskumu

Na dokázanie hypotézy tejto práce sú použité dve metódy výskumu. Prvá metóda je kvantitatívna analýza súčasných dát vyextrahovaných z rôznych databáz, kde sú na základe stanovených indikátorov porovnané jednotlivé kraje na Slovensku. Ukazovatele sú zvolené tak, aby niesli výpovednú hodnotu o stave stredných škôl. Finálne hodnoty ukazovateľov sú často výsledkom spojenia údajov z viacerých zdrojov. Druhá metóda je kvalitatívna analýza semi-štrukturovaných rozhovorov. Rozhovory sú zvolené ako metóda, lebo poskytujú náhľad do tejto témy z perspektívy ľudí, ktorí majú priamu skúsenosť s riešením problémov stredných škôl na úrovni krajov.

Prvá časť výskumu je zameraná najmä na dokázanie prvej časti hypotézy, ktorou je tvrdenie, že medzi jednotlivými krajinami sú často prítomné významné rozdiely pri porovnávaní rovnakého druhu strednej školy. To dokazuje dôležitosť sledovania týchto hodnôt a neskoršie hľadanie ich príčin s pomocou rozdielnosti medzi krajinami. Okrem iného, tento výskum poukazuje na fakt, že pri systémovej reforme školstva je nevyhnutné sledovať rozdielnosti medzi krajinami z dôvodu, že zákon, ktorý by sa napríklad týkal iba gymnázií zasiahne oveľa výraznejšie percento študentov z jedného kraja ako z ostatných. Takisto však platí, že pri skúmaní problémov stredných škôl na úrovni krajov sa ukážu problémy v perspektíve a tým pádom je zjavné, že ku každému kraju je nutné pristupovať v riešení jeho problémov individuálne. To, čo pomôže jednému kraju môže druhému kraju uškodiť, prípadne to, čo je pre jeden kraj problém s vysokou prioritou, pre iný môže byť zanedbateľná záležitosť.

Na zobrazenie jednotlivých údajov je často použité grafické znázornenie vo forme, ktorá je pre daný ukazovateľ optimálna. Dáta sú v niektorých prípadoch viazané na čas, v iných sledujú vzťah k inému ukazovateľu a

inokedy ukazujú percentuálnu hodnotu pre jednotlivé kraje. V každom grafe je prítomná aj priemerná hodnota za Slovensko, aby dokázala, že v prípade riadenia sa čisto priemerom by riešenia jednotlivých problémov boli pre niektoré kraje nedostatočné a pre iné kraje nadbytočné.

Ako druhá časť výskumu v tejto bakalárskej práci sú použité pološtandardizované rozhovory s expertmi na tému 'problémy stredných škôl' v jednotlivých samosprávnych krajoch. Nakoľko po reformách na začiatku tohto tisícročia sa mnohé kompetencie centralistického školského systému preniesli na župy, tak nevyhnutne s tým vznikla regionálna školská administratíva. V nej pracujú ľudia, ktorí sa každodenne stretávajú s problematikou stredného školstva. Pre účely tejto práce boli požiadani o kvalitatívne zhodnotenie problémov stredných škôl v ich kraji.

Pološtandardizovaný rozhovor je pre túto prácu optimálny. Prvým dôvodom je, že dáva priestor na jasne stanovenú štruktúru rozhovoru a predpripravené otázky a zároveň sleduje danú osnovu, čo pomáha pri porovnávaní jednotlivých odpovedí, najmä keď sa hľadajú rozdiely medzi výpoveďami. Zároveň, a to je druhý dôvod, dáva možnosť rozvinúť myšlienku respondenta aj do hĺbky a tým pňuje priestor na neočakávané odpovede a lepšie porozumenie problému.

Otázky do rozhovorov sú zaradené do ôsmich kategórií tak, ako ich použili v rokoch 2010-2013 pri skúmaní stredných škôl. (Juščáková 2013) Vďaka tomu je zabezpečená naozaj komplexná reflexia problémov stredných škôl v regiónoch. Rozhovory sú vedené v takom duchu, aby ponúkli čo najviac priestoru na vyjadrenie skúseností respondentom.

3.0. Druhá Kapitola - kvantitatívna analýza

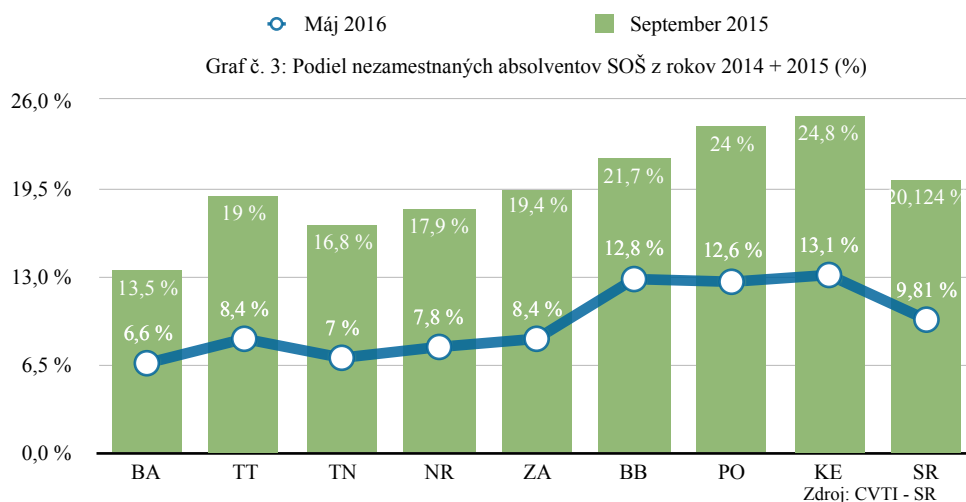
Táto kapitola čerpá dáta z rôznych meraní a hľadá v nich prepojenie na kvalitu stredných škôl, prípadne výzvy s ktorými sa stretávajú. Na získanie dát boli použité databázy viacerých inštitúcií, ako napríklad Štatistický úrad SR, Centrum vedecko-technických informácií SR, INEKO, OECD alebo Eurostat. Stredné školy sa na Slovensku delia podľa druhu (Zákon č. 245/2008 Z. z. § 32) na gymnázia, stredné odborné školy a konzervatória. Táto práca sa dotýka najmä gymnázií a stredných odborných škôl, nakoľko konzervatória svojim počtom škôl aj žiakov tvoria len zlomok v porovnaní s ostatnými druhmi.

3.1. Nezamestnanosť absolventov SOŠ

Stredné odborné školy, podľa zákonov SR, majú za úlohu pripraviť žiakov najmä „na výkon povolania, skupiny povolaní a odborných činností.“ (Zákon č. 245/2008 Z. z. § 42) Nakoľko SOŠ majú ako prioritu pripraviť ľudí do pracovného života, údaj o nezamestnanosti ich študentov je kľúčovým pri posudzovaní ich kvality. Nezamestnanosť absolventov je veľmi komplexná téma. Výsledky formuje množstvo faktorov, od stavu ekonomiky štátu a kraja, cez typy SOŠ prítomných v danom kraji až po ich kvalitu. Bez hlbšej analýzy sa teda nedá deklarovať priama kauzalita medzi kvalitou škôl v danom regióne a mierou nezamestnanosti. Na druhú stranu, ak je úlohou stredných škôl pripraviť žiakov na prácu v odborných činnostiach, mali sa zameriavať na odborné činnosti po ktorých je dopyt. Neschopnosť to odhadnúť je problém škôl a toho aké odbory ponúkajú. Z tohoto titulu je legitímne hľadiť na ukazovateľ nezamestnanosti absolventov SOŠ ako na relevantný zdroj informácií o kvalite stredných škôl v daných krajoch, pokiaľ ide o schopnosť adaptovať sa na aktuálne požiadavky trhu práce.

Kvantitatívne dáta ukazujú na fakt, že na Slovensku sú veľké rozdiely v nezamestnanosti absolventov SOŠ medzi kraji. Z grafu číslo 3 (CVTI-

SR, 2016 a) sa dá vyčítať, že nezamestnanosť absolventov sa medzi mesiacmi september až máj znížila o viac ako polovicu v Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom a Žilinskom kraji. O niečo menej ako o polovicu sa znížila nezamestnanosť absolventov v Prešovskom a

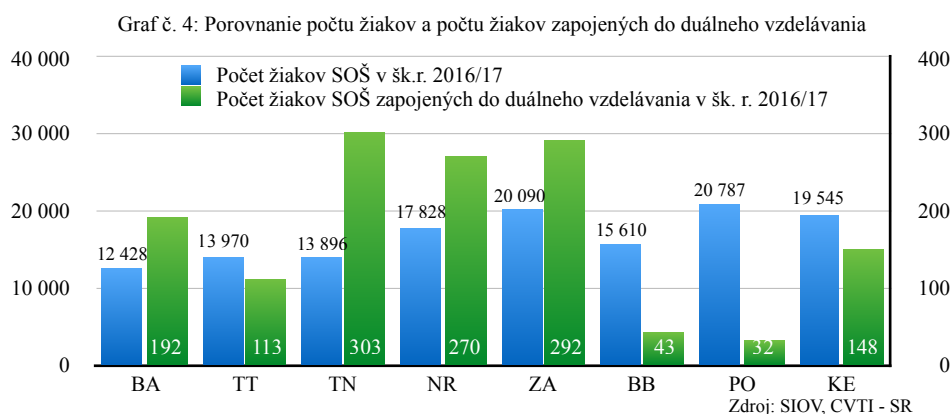

Košickom kraji a najmenší progres zaznamenal Banskobystrický kraj. Jeden zo záverov správy OECD Education at Glance 2016 poukazuje aj na fakt, že na Slovensku je miera nezamestnanosti ľudí s vyšším sekundárnym vzdelaním (v SR sú to SOŠ, GYM, KON) na hodnote 9,9% oproti priemeru OECD 7,3% (Galaš, 2016). Podobne vychádza aj priemerná nezamestnanosť absolventov SOŠ rokov 2014 a 2015 v rámci celého Slovenska. Meranie v máji 2016 vykázalo 9,81%. Avšak pri detailnejšom pohľade na situáciu naprieč krajinami Slovenska je zjavné, že tento problém je oveľa akútnejší pre Banskobystrický, Košický a Prešovský kraj ako napríklad pre Bratislavský, Trenčiansky alebo Nitriansky. Riešenie problému nezamestnanosti absolventov SOŠ celoplošne pre celé Slovensko by bolo neefektívne, lebo medzi jednotlivými krajinami sú značné rozdiely. Jedno z možných riešení je pozrieť sa na tu ponúknuté dáta a vypracovať analýzu s pokusom nájsť príčiny, prečo je to v jednom kraji tak a ďalšom inak.

3.2. Zapojenosť SOŠ v duálnom vzdelávaní

Ako reakcia na nezamestnanosť absolventov SOŠ prišiel na Slovensko model duálneho vzdelávania, do ktorého sa zapájajú školy aj zamestnávateľa. Snahou je totiž lepšie reagovať na dopyt trhu práce a vyučiť absolventov, ktorý sa priamo zapoja práve do toho odboru, ktorý študovali. Podľa tlačovej správy Štátneho inštitútu odborného vzdelávania každoročne až 75% absolventov stredných odborných škôl na Slovensku nenájde uplatnenie v odbore, ktorý študovali. (Kaliňák, 2016) V tej istej správe sa uvádzajú aj počty žiakov zapojených do duálneho vzdelávania podľa krajov. Zo zozbieraných dát sa dá urobiť záver, že rozdiely medzi krajinami v miere využívania duálneho vzdelávania sú signifikantné. Tabuľka je zostavená tak, aby počet zapojených žiakov mierkou zodpovedal jednému percentu absolútneho počtu žiakov SOŠ. To znamená, že v prípade, že modrý a zelený stĺpec pre kraj sú na totožnej úrovni, miera zapojených žiakov SOŠ v duálnom vzdelaní je presne 1%.

Spomedzi všetkých krajov jasne vyniká Trenčiansky kraj, ktorý má viac ako dve percentá žiakov SOŠ zapojených do duálneho vzdelávania. Opakom v tomto meraní je Prešovský kraj, v ktorom je počet žiakov

zapísaných na SOŠ najväčší spomedzi všetkých krajov, avšak zároveň je v tomto kraji najmenej žiakov zapojených do duálneho vzdelávania. Tieto veľmi nízke čísla majú pravdepodobne viacero príčin. Jedna z pravdepodobných je, že ešte len v školskom roku 2015/2016 sa žiaci na Slovensku mohli prvýkrát zapojiť do duálneho vzdelávania (minedu,

2015), čo vysvetľuje celkovo veľmi nízku mieru zapojenosti. Takisto môže byť problematické samotné nastavenie systému. Vzorom pre systém duálneho vzdelávania je Nemecko, kde to funguje na veľmi vysokej úrovni. Jednou z hlavných kritik voči slovenskej forme duálneho vzdelávania je, že je nastavené pre veľké firmy, ako napríklad automobilky, a je veľmi náročné sa zapojiť malým a stredným podnikom. Spomedzi firiem, ktoré sú zapojené do duálneho vzdelávania v Nemecku je až 72% malých a stredných podnikov (Grohling, 2016). Jednou z piatich kľúčových častí nemeckého duálneho systému je veľmi vysoká miera spolupráce medzi podnikmi a vládou (Biavaschi, 2013). To napríklad znamená, že podniky sa podieľajú aj na tvorbe kurikula, vďaka čomu sa vyučovanie týka tém, ktoré v zamestnaní žiaci naozaj využijú. Ten istý zdroj hovorí o tom, že na úspech duálneho vzdelávania je nevyhnutné vytvoriť podmienky pre zamestnávateľov, školy aj žiakov, za ktorých sa im participácia opláti. Na Slovensku je však systém nastavený tak, že škola príde o časť normatívu (Zákon č. 61/2015 Z. z. čl.1 §10 (5)), pokiaľ sa žiak zapojí do 'duálu'. To prirodzene odrádza mnoho škôl. Podniky zase zrejme znechucuje množstvo byrokratických povinností, ktoré majú definované v zákone o duálnom vzdelávaní. Toto sú však príčiny nízkeho zapojenia žiakov do duálneho vzdelávania na Slovensku celkovo.

Adaptácia na niečo nové si vyžaduje čas, preto je systém duálneho vzdelávania na Slovensku naplánovaný do roku 2020, kedy sa vyhodnotí. Avšak na základe aktuálnych čísel, ukázaných v grafe číslo 4, sa dá konštatovať minimálne fakt, že existuje významný rozdiel v schopnosti aplikovať systém duálneho vzdelávania medzi krajinami.

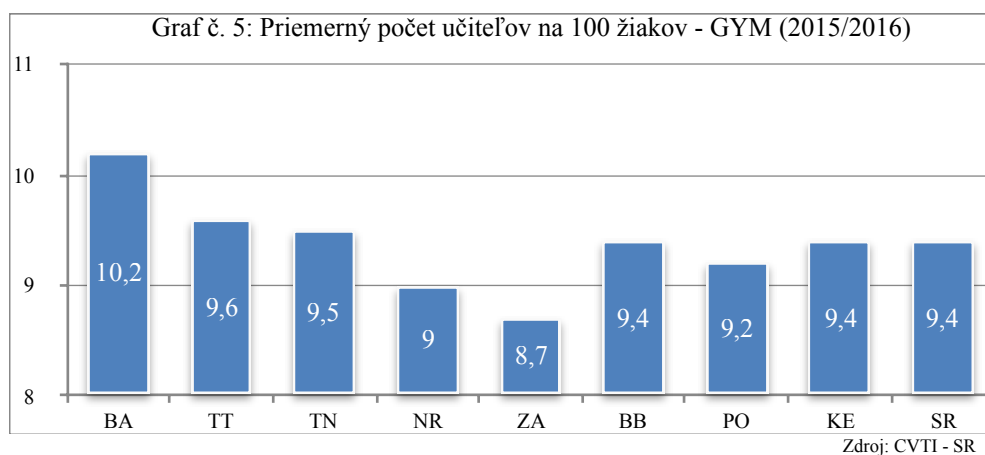
Opäť teda platí, že na urobenie si správneho obrazu o tom, či niečo na stredných školách funguje, prípadne aké sú príčiny, pre ktoré to nefunguje, je nevyhnutné to sledovať na úrovni krajov. Sú medzi nimi totižto veľké

rozdiely. Príčiny týchto rozdielov nie sú zrejmé. Preto sa žiada začať ich analýzu medzi kraji v schopnosti nabehnúť na systém duálneho vzdelávania a pýtať sa otázky typu: Prečo sú v slovenskom školskom systéme kraje, v ktorých sa rozbieha duálne vzdelávanie lepšie ako v iných? Odpoveď na túto otázku potom môže slúžiť ako návod pre kraje, v ktorých je schopnosť rozbehnúť duálny systém horšia. Niečo budú pravdepodobne môcť zmeniť zriaďovatelia, niečo školy, niečo zase zamestnávateľia. Podstatné však je, že sa na to dá prísť jednoducho - sledovaním rozdielov medzi kraji.

3.3. Pomer žiakov a učiteľov

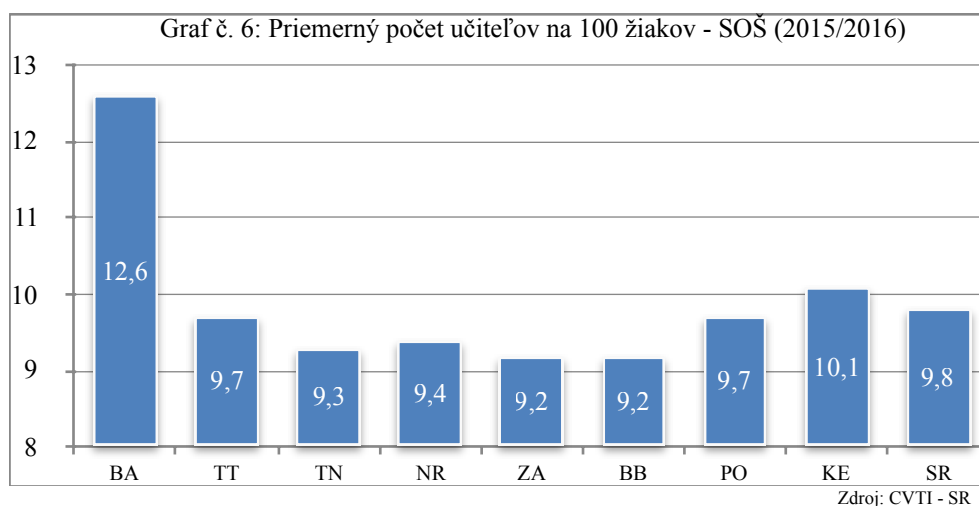
Racionalizácia školskej siete je jednou z hlavných tém súčasného diskurzu ohľadom zlepšenia pomerov v slovenskom školstve. Racionalizáciou sa politicky korektne nazýva prispôsobovanie počtov školských zariadení, tried, učební a učiteľov počtu žiakov. Bežná prax vraví, že dobre racionalizuje ten, kto dokáže kopírovať demografický trend. Ukazovateľom miery racionalizácie je viacero a každý ukazuje na mierne odlišnú problematiku. V tomto prípade ide o počet žiakov stredných škôl v pomere k počtu učiteľov stredných škôl. Napríklad, čo sa týka počtu žiakov gymnázií, tak v celoslovenskom meradle sa tento počet znížil medzi rokmi 2005 až 2015 o 26% (Urban, 2016). Vývoj počtu učiteľov gymnázií však hovorí len o poklese o 18%. Zaujímavosťou je, že celkový počet gymnázií na Slovensku v meranom období vzrástol o 3%, napriek poklesu počtu učiteľov aj žiakov. Stredné odborné školy sú na tom podobne. V roku 2005 študovalo na SOŠ 216 091 žiakov. Desať rokov neskôr bolo toto číslo len 138 360, čo je pokles o 36%. Počet učiteľov sa však znížil len o 24%. Na gymnáziách klesal počet učiteľov približne o 30% pomalšie ako klesal počet žiakov. V prípade SOŠ je tento rozdiel približne 33%.

Porovnanie počtu žiakov a učiteľov je dôležitý ukazovateľ nie len v celoslovenskom meradle, ale aj na úrovni krajov. Úlohou tejto práce nie je definovať optimálny pomer medzi počtom učiteľov a žiakov. Takýto pomer je ale významným ukazovateľom toho, do akej miery sa darí stredným školám v jednotlivých krajoch reagovať na zmeny počtov žiakov. Rozdiely medzi kraji sú často významné. Graf číslo 5 sa týka gymnázií a ukazuje priemerný počet učiteľov na 100 žiakov za jednotlivé kraje v školskom roku 2015/2016. Najviac učiteľov na 100 žiakov je v

Bratislavskom kraji (10,2), zatiaľ čo najmenej v Žilinskom (8,7). Priemer za Slovensko (9,4) je takmer presne v strede medzi hodnotami za spomenuté hraničné kraje. Rozdiel 1,5 učiteľa na 100 žiakov, aký je medzi priemerom gymnázií za Bratislavský a Žilinský kraj je viditeľnejší vo väčšom meradle. Žilinský kraj mal v porovnávanom školskom roku približne 10 000 gymnazistov. Na tento počet žiakov pripadá v Žilinskom kraji približne 870 učiteľov. V Bratislavskom kraji by to bolo na ten istý počet žiakov o 150 učiteľov viac. Vystáva teda otázka, či je niekde chyba. Ak áno, je dôležité zistiť, či je problémom nedostatok učiteľov v Žilinskom kraji alebo prebytok učiteľov v Bratislavskom. Samozrejme tieto dáta neodhaľujú príčinu daných rozdielov, len poukazujú na ich existenciu v reálnych číslach. *Prečo sú medzi kraji také rozdiely v racionalizácii školskej siete* je podnet na zaujímavú hĺbkovú analýzu. Táto bakalárska práca sa však, ako už bolo spomenuté, hľadaniu príčin problémov nevenuje.

Podobne ako gymnáziá, tak aj stredné odborné školy na Slovensku majú výrazne rozdielne priemerné hodnoty za jednotlivé kraje. Aj v tomto prípade je porovnávaný ukazovateľ ‘počet učiteľov na 100 žiakov’, nakoľko to vytvorí relatívny obraz o stave racionalizácie v jednotlivých krajoch. V prípade stredných odborných škôl je rozdiel medzi hraničnými

krajmi ešte výraznejší ako pri gymnáziách. Bratislavský kraj (12,6) mal opäť najviac učiteľov v pomere ku žiakom. Na druhú stranu, najmenej učiteľov na 100 žiakov v priemere mal Žilinský kraj (po zaokrúhlení 9,2). Priemerne na Slovensku pre stredné odborné školy platí, že na 100 žiakov pripadá 9,8 učiteľov.

Pre lepšiu vizualizáciu, podobne ako pri gymnáziách, na 10 000 žiakov SOŠ je v Žilinskom kraji v priemere približne 920 učiteľov. Pre Bratislavský kraj platí, že na 10 000 žiakov SOŠ je v priemere približne 1260 učiteľov. Oba kraje mali v školskom roku 2015/2016 nad 10 000 žiakov, Žilinský dokonca viac ako dvojnásobok. Opäť platí tá istá otázka ako pri gymnáziách: Je teda rozdiel medzi nimi (cca 3,4 učiteľa na 100 žiakov) znakom nedostatku učiteľov v Žilinskom kraji alebo znakom prebytku učiteľov v Bratislavskom kraji?

Keď sa dáta podobného charakteru analyzujú na úrovni krajov, je jednoduchšie vidieť problémy a zamerať sa na hľadanie príčin a neskôr

riešení. Vďaka riešeniu problému racionalizácie školskej siete na úrovni krajov je možné špecificky identifikovať ktorý kraj je na tom lepšie, ktorý horšie a podľa toho postupovať. Ak sa po hlbšej analýze príčin potvrdí napríklad, že Bratislavský kraj má príliš veľa učiteľov, tak sa tento problém musí riešiť na úrovni kraju a nie celej republiky.

Konkrétne v tomto prípade je zaujímavé aj to, že medzi priemerom za celé Slovensko a hodnotou za Bratislavský kraj je veľmi výrazný rozdiel. To je dôležité, lebo zatiaľ čo priemerná hodnota približne zodpovedá stavu vo všetkých zvyšných krajoch, v Bratislavskom je situácia výrazne odlišná. Napríklad v prípade, že by sa skúmala úroveň racionalizácie na Slovensku a v tomto ukazovateli by referenčnou hodnotou bolo napríklad 10 učiteľov na 100 žiakov, veľmi ľahko by mohol byť urobený záver, že nakoľko je slovenský priemer 9,8 učiteľov na 100 žiakov, Slovensko je na tom dobre. Takýto prípad hrozí, ak sa odignoruje rozdielnosť medzi kraji. V tomto hypotetickom scenári by totižto skutočnosť, že Bratislavský kraj má 12,6 učiteľov na 100 žiakov znamenala významný problém v Bratislavskom kraji. Je teda nevyhnutné sledovať problémy stredných škôl na Slovensku na úrovni krajov, lebo jedine tak sa dá vyselektovať hierarchia problémov pre jednotlivé kraje a neskôr ich veľmi efektívne riešiť.

3.4. Podiel obyvateľov bez strednej školy

Jedným z dôležitých ukazovateľov toho, ako dobre fungujú stredné školy je aj schopnosť prilákať mladých v príslušnej vekovej kategórii do školy. Mať totižto čo najvzdelanejšiu spoločnosť je prospešné nie len pre občanov, ale taktiež pre hospodárstvo krajiny, nakoľko je dokázané, že ľudia s vyšším vzdelaním majú nižšiu mieru nezamestnanosti. (OECD, 2016 b) Dokonca v správe OECD Education at Glance 2016 má Slovensko nameraný najväčší rozdiel v nezamestnanosti medzi ľuďmi bez strednej školy (cca 35%) a so strednou školou (cca 10%). Snahou každej zodpovednej vlády by preto malo byť pracovať na tom, aby čo najviac

obyvateľov prechádzalo vzdelávacím procesom. V tej istej správe má Slovensko rozporuplné výsledky, čo sa týka vzdelanosti obyvateľstva. V porovnaní 25-64 ročných obyvateľov má Slovensko druhý najvyšší podiel ľudí s dosiahnutým maximálne vyšším sekundárnym vzdelaním. Na druhú stranu, podiel ľudí, ktorí dosiahli terciárne vzdelanie je na Slovensku v porovnaní krajín OECD výrazne pod priemerom. Ďalší ukazovateľ, ktorý je pre túto podkapitolu aktuálny je podiel ľudí bez vyššieho sekundárneho vzdelania. Slovensko je na tom v tejto kategórii veľmi dobre, nakoľko percento takýchto ľudí je jedno z najnižších spomedzi OECD krajín. To znamená, že na Slovensku je vzdelávací systém pomerne úspešný v schopnosti dostať na stredné školy mladých z príslušných vekových kategórií.

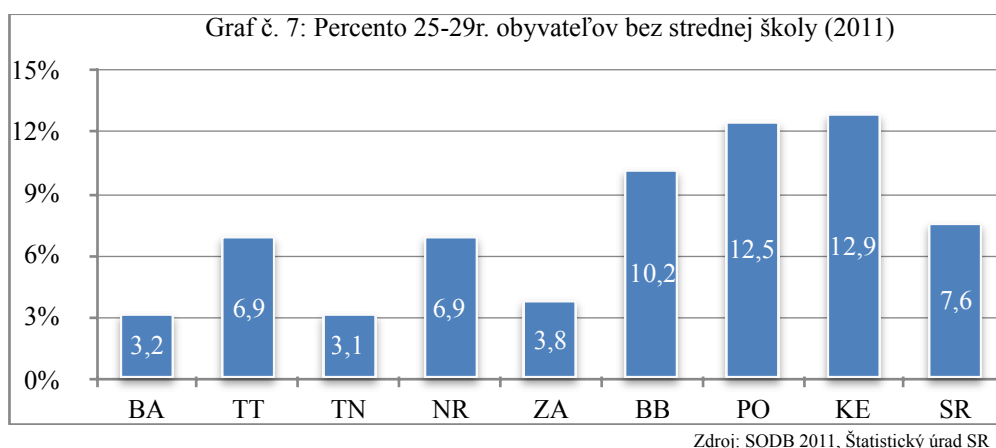
Dôvodov, vďaka ktorým sa to Slovensku darí existuje pravdepodobne viacero. Jedným z nich môže byť fakt, že Slovensko poskytuje verejné školy, čo ich robí prístupné aj ekonomicky znevýhodneným občanom. Taktiež na tento fakt zrejme vplýva povinná školská dochádzka po dobu 10 rokov, čo v prípade, ak žiak neprepadne, znamená 9 rokov na základnej škole a minimálne jeden rok na strednej. To prirodzene núti žiaka vybrať si strednú školu, prejsť príjmacím konaním a absolvovať prvý ročník. Keď už je žiak v tomto štádiu, môže to tvoriť motiváciu na dokončenie celého štúdia na strednej škole. Avšak, je nutné dodať, že dokazovaniu týchto téz sa práca nevenuje. Uvedené sú len ako možné vysvetlenia celkovo veľmi nízkych čísel Slovenska v tejto štatistike.

Chýba však presnejší pohľad na vec. Pokiaľ chce človek rozumieť problematike ohľadom schopnosti škôl osloviť mladých, potrebuje disponovať pomerne veľkým množstvom informácií ohľadom populácie. Na presné určenie súčasného stavu by bolo nevyhnutné mať o každom obyvateľovi do 26 rokov informácie ohľadom jeho veku, toho či študuje/ neštuduje a v prípade, že študuje, tak na akom druhu školy. Vďaka tomu

by bolo možné získať prehľad o tom, koľko percent mladých ľudí spomedzi súčasnej generácie prejde strednou školou. Takéto informácie sa na Slovensku všeobecne nezískavajú, preto je nevyhnutné použiť inú metódu.

Na získanie kvantitatívnych dát, ktoré by slúžili na dokázanie rozdielov v ukazovateli 'do akej miery sú stredné školy schopné prilákať mladých' je nutné použiť informácie zo sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 (SODB, 2011). V ňom totižto na základe vekových skupín je možné sledovať najvyššie dosiahnuté vzdelanie pre jednotlivé kraje na Slovensku. Sledovaná veková skupina je 25-29 rokov, nakoľko to sú ľudia, ktorí by mali mať zaručene ukončenú strednú školu, v prípade, že na ňu chodili a zároveň je to pomerne mladá veková skupina. To, že je sledovaná veková skupina mladá je dôležité z toho titulu, aby údaje prinášali čo najaktuálnejší obraz. Napriek tomu, takto získavané údaje sú pomerne zastaralé, lebo tí, čo mali 25-29 rokov v roku 2011, tak na strednej škole študovali dekádu skôr, čiže približne v roku 2001.

Akokoľvek staré tieto dáta môžu byť, poukazujú na veľmi zaujímavý fenomén. Stálo by za to preskúmať ho bližšie, no vyžadovalo by si to samostatnú rozsiahlu prácu. Dáta, s ktorými narába táto práca ukazujú, že v roku 2011 boli medzi 25-29 ročným obyvateľstvom veľké rozdiely na základe kraja. Graf číslo 7 ukazuje percento obyvateľstva v danom

vekovom rámci za kraje. Toto percento je výsledkom sčítania obyvateľov

bez vzdelania s obyvateľmi, ktorých maximálne dosiahnuté vzdelanie je základná škola. To znamená, že títo obyvatelia neštudovali na strednej škole. Na základe dostupných dát je zjavný trend, že kraje východného Slovenska majú oveľa vyšší podiel obyvateľov so základnou školou ako maximálnym dosiahnutým vzdelaním. Spolu s Košicami (12,9%) a Prešovom (12,5%) je výrazne nad priemerom Slovenska (7,6%) aj Banskobystrický kraj (10,2%). Na druhú stranu, najmenšie percento 25-29 ročných obyvateľov bez minimálne stredoškolského vzdelania sa v roku 2011 nachádzalo v Trenčianskom kraji (3,1%). Bratislavský (3,2%) a Žilinský (3,8%) kraj majú výsledky o málo horšie.

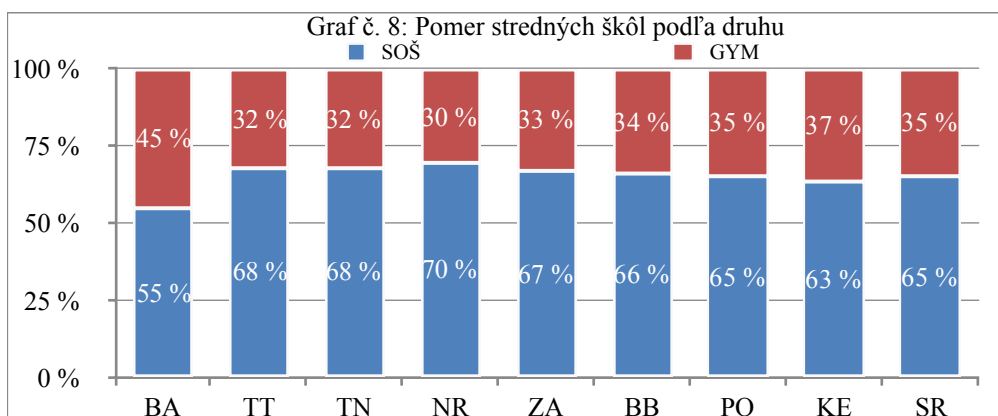
Priemer za Slovensko, ani v prípade dát zo sčítania obyvateľstva 2011, ani v prípade dát z Education at Glance 2016 nie je v medzinárodnom meradle vôbec zlý. Problémom je však opäť fenomén, že Slovensko má medzi jednotlivými kraji obrovské rozdiely. Košický kraj má viac ako štyrikrát väčšie percento ľudí bez strednej školy v porovnaní s Trenčianskym krajom. Preto hľadiet' na Slovensko len ako na celok je chybné.

Problém stredných škôl, osloviť čo najväčšie percento mladých ľudí, je oveľa výraznejší v niektorých krajoch ako v iných. Preto je tento problém väčšou prioritou pre školy v tých krajoch, ktoré sú na tom zle. Dobrá reforma školstva by mala tieto rozdiely vnímať a podporiť také riešenia, ktoré pomáhajú viac školám v krajoch, kde je tento problém väčší. Regionalizácia riešení problémov prináša možnosť zamerať sa na problémy efektívnejšie, stanovením hierarchie problémov individuálne pre každý kraj. Napríklad, na základe predložených dát by bol problém stredných škôl 'neschopnosť osloviť čo najväčšie percento mladých ľudí' v hierarchii problémov Košického kraja oveľa vyššie ako v Trenčianskom kraji.

3.5. Pomer gymnázií a stredných odborných škôl

Pomer medzi gymnáziami a strednými odbornými školami nevraví nevyhnutne o probléme stredných škôl ako takých. Skôr ukazuje, do akej miery ovplyvní prípadná reforma, čisto na základe druhu strednej školy, jednotlivé kraje. Tento pomer je zaujímavý aj z toho dôvodu, že poukazuje na rozdielne zameranie stredného školstva v rôznych krajoch. Pomenovanie príčin týchto rozdielov je mimo dosahu predmetnej bakalárskej práce, avšak ich poznanie by mohlo spieť ku lepšiemu nastaveniu tohto pomeru aj v ostatných krajoch.

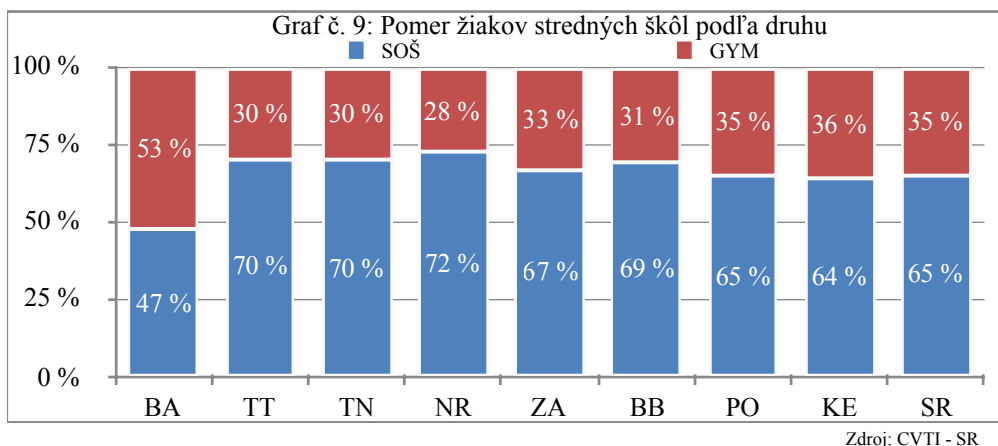
Čo sa stredných škôl týka, na Slovensku je pomer medzi strednými odbornými školami a gymnáziami v priemere 65% ku 35% (Urban, 2016). V percentuálnom zobrazení má Nitriansky kraj (70%) najviac SOŠ a

Zdroj: CVTI - SR

naopak najmenej má Bratislavský kraj (55%). Je zjavné, že v Bratislavskom kraji sú stredné školy viac naklonené tomu byť gymnáziami ako v ktoromkoľvek inom kraji na Slovensku. V porovnaní pomerov medzi druhmi škôl, však až taký výrazný rozdiel nie je. Oveľa viditeľnejšie sa kraje líšia v porovnaní medzi počtami žiakov jednotlivých druhov stredných škôl. (Urban, 2016) V tomto prípade je celoslovenský priemer opäť 35% gymnazistov ku 65% žiakov odborných škôl, ale hodnoty hraničných krajov majú väčšie rozpätie. Nitriansky kraj (28%) má najmenej gymnazistov v percentuálnom znázornení a Bratislavský kraj

(53%) signifikantne najviac. Bratislavský kraj má až o 25% väčšie zastúpenie gymnazistov ako Nitriansky kraj. Porovnanie krajov v tomto ukazovateli je veľmi dôležité na to, aby poukázalo na rozdiel v absolventoch, ktorých stredné školy v jednotlivých krajoch produkujú.

Takto nastavený systém napríklad znamená, že Bratislavský kraj bude mať oveľa vyšší podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí oproti krajom ako napríklad Trnavský (30% gymnazistov). Hlavnou úlohou gymnázia je totiž podľa zákona SR (Zákon č. 245/2008 Z. z. § 41) pripraviť žiaka na štúdium na vysokej škole. To prirodzene znamená, že tam, kde je viac gymnazistov bude aj viac vysokoškolákov.

Samozrejme, prioritou regionálneho stredoškolského vzdelania je pripraviť žiaka na prácu v danom regióne. Nakoľko sú kraje veľmi rôznorodé aj v oblasti ekonomiky, znamená to, že to, čo potrebuje jeden kraj od stredoškolákov je iné ako druhý kraj. Preto je možné, že stav, aký je v súčasnosti je vyhovujúci a pomer medzi počtom žiakov stredných odborných škôl a gymnázií nie je vhodné meniť. Na druhú stranu, ekonomika je živý proces, ktorý neustále mení svoje nastavenia. Úlohou škôl je na dopyt ekonomiky čo najefektívnejšie reagovať a priniesť na trh práce takých absolventov, akých žiada. Podľa už spomenutého pána Robinsona (2006), čoraz viac budú v budúcnosti vyžadované zručnosti ako kritické myslenie alebo kreativita. Ku vývinu týchto kompetencií však na Slovensku prioritne vedie gymnázium a neskôr vysoká škola. To

znamená, že v pomerne blízkej budúcnosti zrejme narastie dopyt po ľuďoch s gymnáziom a klesne po ľuďoch s odborným vzdelaním.

Kraje na Slovensku majú relatívne veľké rozdiely v pomere medzi počtom gymnazistov a počtom žiakov stredných odborných škôl. Platí to najmä o Bratislavskom kraji, ktorý má 53% gymnazistov. Najbližšie je Košický kraj, kde je 36% žiakov na gymnáziu. Ak sa potvrdia prognózy popísané v predošlom paragrafe, bude si to vyžadovať zmenu zamerania stredného školstva z odborného vzdelávania na viac všeobecné vzdelávanie. Napríklad práve vtedy bude dôležitý údaj z grafov číslo 8 a 9, na ktorých je vidno, že transformácia z odborného stredného školstva na všeobecné bude menej náročná v Bratislavskom kraji ako v ktoromkoľvek inom. Vďaka pohľadu na rozdiely medzi kraji je možné lepšie alokovať finančné, ale takisto ľudské zdroje, v prípade potenciálnych zmien v ekonomike.

4.0. Tretia kapitola - kvalitatívna analýza

Bakalárska práca v tretej kapitole analyzuje tri rozhovory, ktoré boli uskutočnené počas decembra 2016 s predsedami alebo zástupcami predsedov školských odborov úradov krajskej samosprávy. Oslovené boli školské odbory vo všetkých ôsmich samosprávnych krajoch, avšak úspešne sa podarilo dospieť k rozhovoru len v Žilinskom, Trenčianskom a Trnavskom kraji. Aj napriek neúspechu v snahe o rozhovor so všetkými kraji sa dá konštatovať, že uskutočnené rozhovory do veľkej miery potvrdili hypotézu.

Hlavným cieľom rozhovorov bolo zistiť, či existujú problémy charakteristické pre stredné školy v závislosti od kraja a do akej miery s týmito problémami vie samospráva pracovať. Prečo osloviť práve samosprávne kraje? Práve samosprávny kraj je na základe kompetencií daných zákonmi Slovenskej republiky (Zákon č. 416/2001 Z. z. § 3) zodpovedný napríklad za zriaďovanie a rušenie stredných škôl. Oni sú tí, ktorí rozhodujú ktorá škola bude existovať a ktorá nie. Takisto, rozhodujú o počtoch tried prvých ročníkov jednotlivých škôl. Týmito a mnohými inými prostriedkami vedú spravovať školskú sieť a reagovať aspoň na niektoré problémy, ktoré so strednými školami súvisia. Rozhodnutie osloviť práve samosprávne kraje vychádzalo z predpokladu, že na to, aby bol niekto schopný erudovane rozhodnúť, ktoré školy zatvoriť a ktoré ponechať, prípadne ktoré prvé ročníky posilniť a ktoré zmenšiť, musí disponovať dostatkom informácií o školách. Zároveň, nakoľko je samosprávny kraj v každodennej konfrontácii so školami pod jeho vedením, pre zistenie, či existujú rozdiely medzi problémami, ktoré riešia stredné školy v rôznych krajoch, je vhodné zistiť ich pohľad na vec.

4.1. Hlavné zistenia

Vo všetkých troch rozhovoroch začalo definovanie problémov stredných škôl rovnako - hlavným problémom je modernizačný dlh a nedostatok

financií. To je prirodzene anticipovaná reakcia, nakoľko nedostatočná finančná podpora školstva je dlhodobým problémom na celom Slovensku. V porovnaní podielu HDP, ktorý krajiny venujú na školstvo v rámci OECD (OECD, 2017) je Slovensko na chvoste s 3,6%. Pritom priemer krajín OECD je 4,8% HDP, ktoré sú investované do školstva. Nehovoriac napríklad o krajine ako Fínsko, ktoré sa za ministra Čaploviča používalo ako vzor pre slovenské (Krčmárik, 2012) školstvo. Táto severská krajina, ale školstvu venuje až 6% HDP.

Financie sú však veľmi širokým pomenovaním problému. Pre túto prácu je nevyhnutné, aby sa problém s nedostatkom financií rozmenil na drobné a porovnávali sa problémy, s ktorými sa stretávajú školy nezávisle na tomto nedostatku. Tieto rozhovory preto dávali priestor vyjadriť sa ľuďom pracujúcim so strednými školami rozdelenými na základe krajov, aby mohli otvorene opísať konkrétne problémy charakteristické pre školy v ich kraji. Na základe rozhovorov bolo možné identifikovať dve oblasti, v ktorých sa problémy stredných škôl v týchto krajoch jasne líšia a jedna, v ktorej je problém podobne závažný pre všetky kraje.

4.1.1. Duálne vzdelávanie

Prvou oblasťou, v ktorej sa podarilo identifikovať veľký rozdiel na základe rozhovorov je fungovanie duálneho systému. V Trenčianskom kraji bolo pri rozhovore (Rozhovor “b”) zdôraznené, že držia prvenstvo v počte uzavretých učebných zmlúv. Naznačená bola aj možná príčina tohto úspechu. Bez vedomosti, či to funguje aj v iných krajoch alebo nie, bolo identifikovaná ako veľká pomoc pre stredné školy v Trenčianskom kraji aktívna pomoc zo strany zamestnávateľov. Počas predstavovania duálneho systému sa na jednej zo škôl stretli zástupcovia samosprávneho kraja, firiem a škôl. Na spomenutom stretnutí sa firmy dohodli, že z vlastných zdrojov vytvoria občianske združenie Dubtech, ktorého cieľom bude pomáhať stredným školám sa propagovať. Zamestnávatelia si totiž

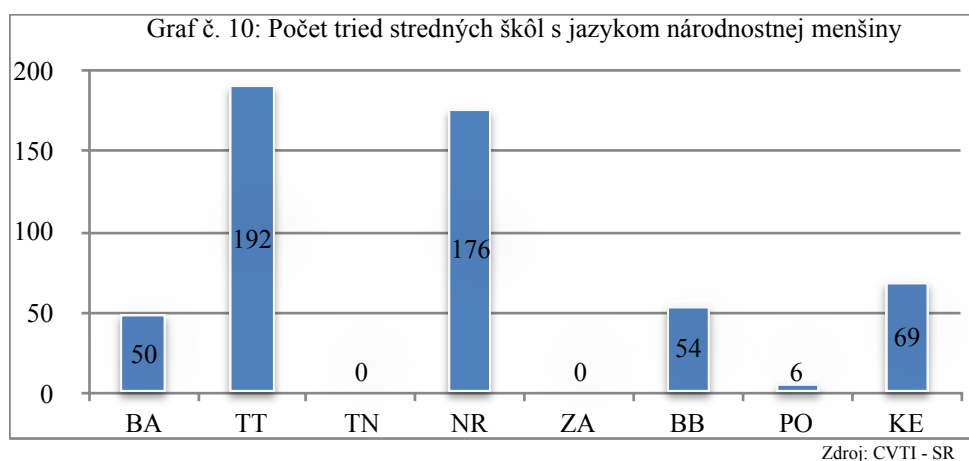
uvedomili, že „ak tá firma chce, aby pre nich škola vychovávala žiakov, tak ona v podstate pomáha tej škole, aby ju dostala do povedomia.” (Rozhovor “b”) To znamená, že firmy v Trenčianskom kraji prešli z paradigmy ‘vzdelávanie a výchova nie je naša starosť, my len chceme dobrých zamestnancov’ na paradigmu ‘Pomôžem škole, lebo čím lepšia škola, tým lepší budúci zamestnanci’. V tomto môže ísť Trenčianske združenie firiem Dubtech príkladom všetkým ostatným firmám naprieč Slovenskom.

Takáto aktivita firiem sa očividne stretla s odozvou a preto je Trenčiansky kraj naozaj najúspešnejší v zapojenosti do duálneho vzdelávania. Nevyhnutná kauzalita medzi existenciou združenia firiem v Trenčianskom kraji, ktorá pomáha SOŠ s propagáciou duálneho vzdelávania a faktom, že v Trenčianskom kraji je najvyššia miera zapojenosti žiakov SOŠ do duálneho vzdelania, sa nedá deklarovať. Na to by bol nevyhnutný ďalší výskum, ktorý by skúmal aj ostatné vplyvy a najmä porovnal jednotlivé kraje. Pri súčasnom poznaní to však slúži ako vzácny ukazovateľ toho, že ak sa zamestnávateľia aktívne angažujú, tak duálne vzdelávanie zrejme napreduje. Táto téza je opodstatnená aj tým, že pri rozhovore v Trnavskom kraji bolo spomenuté, že duálne vzdelávanie je pre ich školy veľký problém. Z rozhovoru vyplynulo, že kým sa angažuje iba kraj, nemôžu stav zlepšiť, ak sa do toho nezapoja aj zamestnávateľia (Rozhovor “c”). Dáta predstavené v druhej kapitole poukazujú na fakt, že napriek tomu, že má Trnavský kraj, takmer identický počet žiakov na SOŠ ako Trenčiansky kraj, počet žiakov zapojených do duálneho vzdelávania v Trnavskom kraji je len približne tretinový. Z toho sa dá usúdiť, že Trenčiansky kraj skutočne benefituje z angažovanosti zamestnávateľov v ich kraji. Preto je zapojenie zamestnávateľov do systému duálneho vzdelávania väčší problém pre stredné školy v Trnavskom kraji ako pre tie v Trenčianskom.

4.1.2. Triedy s jazykom národnostných menšín

Rozhovor v Trnavskom kraji upozornil na jednu zaujímavú informáciu, že školy, ktoré sa nachádzajú v zmiešanom území a vyučujú aspoň niektoré triedy v jazyku národnostnej menšiny, majú prednosť pred ostatnými školami. Za túto črtu slovenského školského systému dostalo slovensko pochvalu v správe OECD 2016 o stave školstva. „Silnou stránkou systému je priorita, ktorú má poskytovanie vzdelania v jazyku národnostných menšín, pričom sa uprednostňuje kritérium rovnosti šancí na kvalitné vzdelávanie pred kritériami efektívnosti.” (Santiago, 2016) Tento prístup je teda hodnotený ako silná stránka systému. To však určite neznamená, že by mala efektívnosť - minimálne z praktických (finančných) dôvodov - ísť úplne do úzadia. Práve na tento aspekt upozornili počas rozhovoru v Trnavskom kraji. Hoci to nie je v záznamoch, nakoľko si neželali nahrávanie rozhovoru na audio-záznamové médium, odznela v rozhovore mierna námietka voči takémuto postoj. Konkrétne nemenovaná škola, ktorá má jazyk vyučovacej menšiny, ale má horšie výsledky, musí byť uprednostnená pred úspešnejšou školou, ktorá však vyučovanie v jazyku menšiny nemá. To znemožňuje kraju podporovať školy, ktoré produkujú kvalitnejších študentov.

Pri pohľade na údaje o počte tried s jazykom národnostných menšín na stredných školách podľa krajov je jasné, že tento problém je aktuálny pre

niektoré kraje, pričom pre ostatné vôbec. Z dostupných dát (CVTI - SR,

2016 b) je zjavné, že južnejšie kraje majú oveľa viac tried s jazykom národnostnej menšiny. V drvivej väčšine je to samozrejme maďarský jazyk. Avšak napríklad v Prešovskom kraji sa jedná o 6 tried na stredných školách - konkrétne na gymnáziách - s vyučovacím jazykom ukrajinským. Trenčiansky a Žilinský kraj nemá ani jednu triedu s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny. Nakoľko takéto triedy ovplyvňujú efektivitu a tým pádom aj kvalitu stredných škôl, skúmať to ako jednu z premenných pri pomenovaní problémov stredných škôl sa javí ako správne. Na základe použitého grafu je zjavné, že zatiaľ čo tento problém je výrazný v niektorých krajoch, v iných ani nie je prítomný. Preto riešenie problémov na úrovni krajov je kľúčom k tomu, aby boli riešené efektívne. Iba vtedy dokážu stredné školy naozaj dostať pomoc v tom, v čom potrebujú. Stredné školy v Trenčianskom a Žilinskom kraji totižto nepotrebujú riešiť problém 'ako zabezpečiť kvalitu školy, no zároveň rovnosť šanci žiakom z národnostných menšín'.

4.1.3. Nedostatok majstrov v odboroch

Na problémy s nedostatkom majstrov v niektorých odboroch sa v rozhovoroch zhodli zástupcovia zo všetkých troch krajov. Každý konštatoval fakt, že vek majstrov v niektorých odboroch veľmi stúpa, často učia ľudia v dôchodkovom veku, a neexistuje nikto, kto by ich nahradil. Totižto väčšina ľudí, ktorí sú dostatočne kvalifikovaní na túto prácu, odmietajú robiť za také peniaze. Radšej sa zamestnávajú v nejakej veľkej firme, kde dostávajú oveľa vyššiu mzdu.

4.2. Vedľajšie zistenia

Vedľajšie zistenie, ktoré sa v rozhovoroch viackrát objavilo je problém s nedostatkom informácií, s ktorými disponujú na odboroch školstva samosprávnych krajov. Majú síce kvantitatívne analýzy počtov tried, žiakov, škôl, učiteľov, avšak nemajú napríklad spätnú väzbu od učiteľov.

Kraje síce napríklad dostanú správu od Štátnej školskej inšpekcie ohľadom klímy na školách v ich zriaďovateľskej právomoci, ale pokiaľ má byť zlepšovanie kvality škôl úspešné, bude potrebné zvýšiť objem informácií, s ktorými kraj narába - najmä z oblastí, ktoré sa nedajú štatisticky jednoducho zmerať.

V rozhovoroch viackrát zaznelo, že keď sa kraj rozhoduje či školu zavrie alebo nie, hlavným ukazovateľom je ekonomický status danej školy. Je to pochopiteľné, nakoľko v školstve naozaj nie je dostatok peňazí a financovať školy, kde to je neefektívne by znamenalo škodiť školám, kde sa oplatí investovať. Avšak pokiaľ kraj hľadá na školy najmä cez optiku financií, potom môžu ísť iné dôležité ukazovatele do úzadia. Napríklad, Prešovský kraj, ktorý má vysoké percento ľudí bez strednej školy (graf č. 7) by mohol riešiť tento problém zriadením školy napríklad pri rómskej osade. Takáto škola by zrejme vyžadovala viac financií, ako iné školy v kraji, avšak pokiaľ by to znižovalo percento populácie bez strednej školy, potom by takáto škola pochopiteľne stála za zváženie. V súčasnej situácii, však nemá samosprávny kraj zdroje a podporu štátu na to, aby mohol riešiť podobné problémy.

Iný vedľajší problém bol spomenutý pri rozhovore v Trenčianskom kraji, kde bolo opísané, že napriek nedostatku majstrov v niektorých odboroch, paradoxne školy, ktoré sa zapoja do duálneho vzdelávania často riešia problém s majstrami, ktorí sú nadbytoční. Samozrejme, nie úplne, nakoľko väčšinou nezapájajú celé triedy sa do duálneho vzdelávania, ale vzniká teda otázka, čo s takými majstrami, ktorým klesol počet žiakov kvôli duálu. Tento problém je špecifický pre školy, v ktorých sa duálne vzdelávanie úspešne rozbehlo, čo znamená, že najviac je tento problém prítomný v Trenčianskom kraji.

4.3. Zhrnutie rozhovorov

Tri rozhovory, ktoré boli urobené pre túto bakalársku prácu poukazujú na to, že síce existujú mnohé problémy, ktoré sa dajú zovšeobecniť pre celé Slovensko, je tu množstvo takých, ktoré sú charakteristické pre niektoré kraje viac a pre iné menej - prípadne vôbec. Samosprávne kraje majú neľahkú úlohu spravovať stredné školy s mnohými kompetenciami. Napriek týmto kompetenciám, je ich práca často zdanlivo redukovaná len na preposielanie normatívov. Ak je táto predstava o samosprávnych krajoch pravdivá, tak ich odporcovia majú pravdu a nemá zmysel tieto inštitúcie udržiavať v chode. Z týchto rozhovorov nebolo možné zistiť presnú odpoveď na to, či je takto nastavená decentralizovaná správa škôl efektívnejšia ako jej alternatívy. Z rozhovorov však vypýva, že stredným školám by pomohlo, keby bola pre každý kraj stanovená stratégia boja proti problémom charakteristických pre daný kraj s podporou štátu.

5.0. Záver

Táto práca priniesla nový pohľad na problémy stredných škôl na Slovensku. Vnímanie problémov na základe krajov sa ukázalo byť kľúčovým predpokladom úspechu pri ich riešení. Existencia problémov, s ktorými sa trápia stredné školy rovnako na celom Slovensku nevyvracia hypotézu.

Hypotézou tejto práce je, že problémy stredných škôl je nevyhnutné riešiť na úrovni krajov, lebo hodnoty mnohých indikátorov kvality stredných škôl sa signifikantne líšia nie len na základe druhu školy, ale aj na základe geografickej polohy - kraju. Táto hypotéza sa na základe analýzy kvantitatívnych ukazovateľov potvrdila jednoznačne. Dokázal sa výrazný rozdiel medzi krajmami v nezamestnanosti absolventov SOŠ, zapojenosti žiakov SOŠ v duálnom vzdelávaní, pomere učiteľov na žiakov, podiele populácie mladých bez stredoškolského vzdelania, v pomere medzi počtom SOŠ a gymnázií a medzi počtom žiakov SOŠ a gymnázií. Nakoniec práca ponúkla kvalitatívnu analýzu semi-štrukturovaných rozhovorov s riaditeľmi a zástupcami odborov školstva troch samosprávnych krajov. V rozhovoroch sa respondenti viackrát vyjadrili tak, že ich tvrdenia potvrdzujú hypotézu tejto práce. Ide napríklad o tvrdenia ohľadom fungovania duálneho vzdelávania alebo práce so strednými školami, na ktorých sú triedy s vyučovaním v jazyku národnostnej menšiny.

6.0. Implikácie

Cieľom tejto práce bolo dokázať, že problémy stredných škôl sa dajú efektívnejšie riešiť na úrovni krajov ako na štátnej úrovni. Dôležité je to poznamenať najmä v tomto čase, keď sa pripravuje veľká reforma školstva a postupne sa bude pracovať na vytváraní novej školskej stratégie. Ľudia, ktorí sa na príprave tejto stratégie podieľajú, by vďaka tejto práci mali vnímať, že slovenské stredné školy majú odlišné výzvy v rôznych krajoch.

Či je lepšie, aby riešenia problémov pre stredné školy v jednotlivých krajoch boli nariadené centrálné, napríklad ministerstvom alebo, aby dané problémy boli riešené samosprávnymi krajoimi, to už je na rozhodnutí tých, ktorí vytvárajú reformu. Riešenie cez samosprávne kraje sa javí ako lepšie, nakoľko už existuje sieť úradov, ktoré pracujú so strednými školami. Toto riešenie by si vyžadovalo systémovú podporu štátu samosprávnym krajoim pri riešení problémov, ktoré sú charakteristické pre stredné školy v danom kraji. Pokiaľ by podpora vyzerala tak, že príde nariadenie na vyriešenie svojich hlavných problémov a nič viac, ostalo by stredné školstvo v stave, v ktorom sa nachádza v súčasnosti. Potrebne je totiž v prípade charakterizovania hlavných problémov v kraji, pomôcť samosprávnemu krajoi tieto problémy riešiť. V praxi by táto podpora mohla vyzeráť tak, že napríklad, keď z porovnaní medzi krajoimi vyplýva, že zapojenosť žiakov SOŠ v duálnom vzdelávaní v Prešovskom krajoi je najnižšia a v Trenčianskom najvyššia, tak Prešovskému krajoi na riešenie tohto problému bude vytvorená analýza úspechov v Trenčianskom krajoi.

Logicky sa dá potom, ale pýtať, že prečo takéto riešenia nefungujú? Predsa aj odbory školstva samosprávnych krajov mávajú pravidelné stretnutia, rozprávajú sa a zdieľajú svoje skúsenosti. Problém v tom prípade je v nastavení systému, ktorí nemotivuje ľudí pracujúcich na daných úradoch k tomu, aby dosahovali maximum svojho potenciálu, ale

len aby splnili nevyhnutné minimum stanovené zákonmi. Presne to pripomína rozdiely v prístupoch manažmentu, o ktorých sa píše v *The Human Side of Enterprise* (McGregor, 1960) To sa, však zrejme nezmení, kým bude školstvo vládou vnímané ako výdavok, nie ako investícia. (Kosová, 2011) Viackrát počas rozhovorov zazneli slová ‘ryba smrdí od hlavy’. Ak tento výrok platí a zároveň je ministerstvo školstva riadiacim orgánom škôl na Slovensku, tak potom je neriešenie problémov škôl v regiónoch problémom ministerstva. To je však dobrá správa, lebo v tom prípade má ministerstvo moc vyriešiť tieto problémy. Pripravovaná veľká reforma, ktorá vzniká pod réžiou ministerstva školstva má teda potenciál nastaviť systém tak, aby riešil problémy stredných škôl efektívne - podľa krajov.

7.0. Zoznam bibliografických odkazov

- Aktualne.sk (2016). Fico definoval stratégiu školstva: Štát je hlava, ktorá povie, čo Slovensko potrebuje. www.aktualne.sk
- Biavaschi C. a kol. (2013). Youth Unemployment and Vocational Training. BACKGROUND PAPER FOR THE WORLD DEVELOPMENT REPORT 2013.
- CVTI - SR (2016) a. Aktuálne analýzy nezamestnanosti absolventov stredných škôl. Centrum vedecko-technických informácií SR. www.cvtisr.sk
- CVTI - SR (2016) b. Štatistická ročenka. Centrum vedecko-technických informácií. www.cvtisr.sk
- EÚ SILC (2015) Príjmi a životné podmienky domácnosti (EÚ SILC). Štatistický úrad Slovenskej republiky. www.datacube.statistics.sk
- Galáš P., Šiškovič P., Toman J. (2016) EAG 2016: Vybrané údaje o Slovensku. Inštitút vzdelávacej politiky. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR
- Grohling (2016). Komentár: Prvý rok duálneho vzdelávania? Sľuby narazili na realitu. www.aktuality.sk
- Juščáková, Z. a kolektív. (2013). Indikátory kvality vzdelávania v hodnotení škôl. Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania. Bratislava. ISBN 978-80-89638-16-1
- Kaliňák M. (2016). Perspektívy pre žiakov a potenciál pre firmy. (tlačová správa) Slovenský inštitút odborného vzdelávania. SIOV. www.siov.sk
- Kanovská (2016). Romana Kanovská - Je najkritickejší čas na naozaj rozumnú reformu školstva!. BRAŇO ZÁVODSKÝ NAŽIVO. 8.12.2016 www.youtube.com
- Kosová B., Porubský Š. (2011). Transformačné premeny slovenského školstva po roku 1989 Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica. ISBN: 978-80-557-0275-9
- Krčmárik R. (2012) Fínske školstvo? Dobrý vzor rovnosti. www.spravy.pravda.sk
- McGregor, D. (1960). The Human Side of Enterprise, New York, McGrawHill
- Median SK (2016). Motivácie voličov do NR SR 2016. www.median.eu
- minedu (2016). UČIACE SA SLOVENSKO – tézy ku národnému programu rozvoja výchovy a vzdelávania v oblasti regionálneho školstva. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. www.minedu.sk
- minedu (2015). Systém duálneho vzdelávania: Význam systému duálneho vzdelávania www.minedu.sk
- NÚCEM (2016). PISA 2015: Prvé výsledky výskumu 15-ročných žiakov z pohľadu Slovenska. www.nucem.sk
- OECD (2016) a. PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education, PISA, OECD Publishing, Paris. (<http://dx.doi.org/10.1787/9789264266490-en>)
- OECD (2016) b, Education at a Glance 2016: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.187/eag-2016-en>
- OECD (2017), Public spending on education (indicator). doi: 10.1787/f99b45d0-en (Accessed on 15 February 2017)
- Parsons, T. (1959) The school class as a social system: some of its functions in American Society. Harvard Educational Review. (<http://edf.stanford.edu/sites/default/files/Scan001.PDF>)
- Plato (1997) Plato Complete Works. Edited J.M. Cooper, D.S. Hutchinson. Hackett Publishing Company, Inc. Indianapolis/Cambridge. e-book ISBN: 978-1-60384-670-7 kap. 3-4
- Průcha, J. (2001). Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. Praha. Portál. ISBN 80-7178 584-9.
- Remišová (2017). Školstvo čaká veľká reforma, vláde príde na stôl na jar. Markíza. www.tvnoviny.sk

- Ripley, A. (2013). *The smartest kids in the world: And how they got that way* (1st Simon & Schuster hbk. ed.). New York: Simon & Schuster.
- Robinson, K. (2006) Do schools kill creativity? www.youtube.com
- Robinson, K. (2013). How to escape education's death valley. www.youtube.com
- Rozhovor "a" konaný 14.12.2016 v Žiline na Úrade Žilinského samosprávneho kraja - odbor školstva s pani Školovou
- Rozhovor "b" konaný 15.12.2016 v Trenčíne na Úrade Trenčianskeho samosprávneho kraja - odbor školstva s pani Žernovičovou
- Rozhovor "c" kčonaný 28.12.2016 v Trnave na Úrade Trnavského samoprávneho kraja - odbor školstva s pani Belányovou a pani Katlovskou
- Santiago, P., Halász, G., Levačić, R., Shewbridge, C. (2016). Prehľad OECD o zdrojoch v školstve - zhrnutie. www.oecd.org
- SME (2016). Pripravíme najväčšiu reformu školstva za posledných 25 rokov, tvrdí Plavčan. www.domov.sme.sk
- SODB (2011). Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011. Štatistický úrad slovenskej republiky. www.slovak.statistics.sk
- Turek, I. (2016). Ako ďalej v slovenskom školstve www.tuke.sk (<http://web.tuke.sk/kip/download/vuc!!>.pdf)
- Urban J., Herich J. (2016) Sústava škôl a školských zariadení v číslach 2015/2016. Centrum vedecko-technických informácií. www.cvtisr.sk
- VANTUCH J. (2016). Mali by sme rozšíriť stimuly pre tie podniky, ktoré sú ochotné podporovať odborné vzdelávanie. www.tablet.tv
- Zákon č. 245/2008 Z. z. § 32. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 245/2008 Z. z. § 41 Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 245/2008 Z. z. § 42 Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 416/2001 Z. z. §3 Zákon o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky
- Zákon č. 61/2015 Z. z. čl.1 §10 (5). Zákon o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zimenová, Z. (2014) *Piss off, PISA?* www.blog.etrend.sk

8.0. Zoznam odporúčanej literatúry

- Fiske, Edward B. (1996) Decentralization of Education Politics and Consensus The World Bank Washington, D.C.
- Florestal Ketleen Robb Cooper. (1997) Decentralization of Education Legal Issues. The World Bank Washington, D.C.
- Hanson, E. Mark. (1995) "Best (and Worst) Practices in Educational Decentralization: The Cases of Venezuela, Colombia, Argentina, and Spain." Paper presented at the World Bank Seminar on Education Decentralization, June 2. World Bank, Human Development Department, Washington, D.C.
- Kompetenčný zákon. ZÁKON o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy. 2001. (Zbierka zákonov č. 575/2001)
- Mesežnikov, Grigorij, Kollár, Miroslav, Nicholson, Tom, Borský, Daniel. (2002). Global report on the state of society - Slovakia. Bratislava: Institute for Public Affairs, ISBN: 80-88935-28-8.
- Nižňanský V., Mikloš, I., Žárska E. (1996). Nový systém financovania samosprávy na Slovensku. Nadácia pre podporu lokálnej demokracie. ISBN: 80-967542-3-8. 1996
- Obdržálek, Zdeněk. (2008). Príprava školských manažérov ako kľúčový predpoklad efektívnosti školy. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, ISBN: 978-80-8094-296-0